JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
DÁMASO RUIZ-JARABO COLOMER
20 päivänä helmikuuta 1997 *

1. Oberlandesgericht München (Saksa) esittää tässä asiassa kolme ennakkoratkaisukysymystä tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla 27 päivänä syyskuuta 1968 tehdyn yleissopimuksen [1] (jäljempänä Brysselin yleissopimus), sellaisena kuin se on muutettuna Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä tähän yleissopimukseen 9 päivänä lokakuuta 1978 tehdyllä yleissopimuksella [2], 13, 14 ja 17 artiklan tulkinnasta.

2. Kysymykset, jotka on esitetty Brysselin yleissopimuksen tulkitsemisesta Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa 3 päivänä kesäkuuta 1971 tehdyn pöytäkirjan [3] nojalla, koskevat yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitettua kuluttajan tekemää sopimusta, samassa artiklassa tarkoitettua osamaksukauppaa sekä oikeuspaikkalausekkeen riitauttamisen ratkaisemisen osalta yleissopimuksen 17 artiklassa tarkoitettua toimivaltaista tuomioistuinta.

* Alkuperäinen kieli: espanja.

1 — EYVL 1972, L 299, s. 32.

2 — EYVL L 304, s. 1 ja muutettu versio, s. 77.

3 — EYVL 1975, L 204, s. 28.

Ennakkoratkaisupyynnössä esitetyt tosiseikat ja pääasian oikeudenkäynti

3. Dentalkit Srl (jäljempänä vastaaja) on yhtiö, jonka kotipaikka on Firenze (Italia) ja jolla on franchising-myymäläketju, joka on erikoistunut suuhygieniatuotteiden myyntiin.

4. Vastaaja teki Italian kansalaisen Benincasan (jäljempänä kantaja) kanssa 28.9.1992 Firenzessä franchising-sopimuksen liikkeen perustamisesta ja harjoittamisesta Münchenissä, joka on kantajan antamien tietojen mukaan hänen kotipaikkansa.

5. Sopimuksen sopimuslausekkeen nro 2 mukaan vastaaja sitoutui muun muassa seuraaviin velvoitteisiin: a) antamaan luvan käyttää Dentalkit-tavaramerkkiä liikkeen määrittämiseksi; b) antamaan yksinoikeuden Dentalkit-tavaramerkin käyttämiseen etukäteen määrätyllä alueella; c) antamaan tarvittavan tuen liikkeen avaamisessa; d) toimittamaan tuoteluettelon; e) toimittamaan tavarat; f) tukemaan tuotteiden esittelyä; g) antamaan sen käytettävissä olevat kaupallis-tekniset tiedot; h) tukemaan mainostoimintaa ja paikallista myynninedistämistä; i) toimittamaan

tietyt painetut asiakirjat; l) järjestämään teoreettisen ja käytännön johdantokoulutuksen; m) toteuttamaan mainos- ja myynninedistämiskampanjan kansallisella tasolla; n) olemaan avaamatta muuta myyntipaikkaa franchising-alueella.

6. Sopimuslausekkeen nro 3 mukaan kantaja puolestaan sitoutui seuraaviin velvoitteisiin: a) rekisteröitymään kaupparekisteriin ja hankkimaan tarvittavat luvat; b) pitämään liiketilat käytettävissä sopimuksen voimassaoloaikana; c) varustamaan liiketilat jo olemassa olevien Dentalkit-liikkeiden tavoin; d) myymään vain vastaajan toimittamia tuotteita ja pitämään niitä tarvittavan määrän varastossa; e) ottamaan huomioon uusia tuotteita valittaessa niiden soveltuvuuden tarjottuun valikoimaan; f) pitämään liiketilat asianmukaisessa kunnossa ja tarjoamaan asiakkaille laadukasta ja tehokasta palvelua; g) käyttämään liiketunnusta vastaajan antamien tietojen mukaisesti muutoksia tekemättä; h) käsittelemään Dentalkit-järjestelmää koskevia tietoja ja asiakirjoja luottamuksellisesti; i) toteuttamaan omalla kustannuksellaan vastaajan kanssa etukäteen sovitut mainoskampanjat ja paikalliset myynninedistämistoimet.

7. Lopuksi kantaja sitoutui maksamaan vastaajalle kahdeksan miljoonan Italian liiran suuruisen summan korvauksena liikkeen avaamisen yhteydessä saamastaan kaupallisteknisestä tuesta sekä kolme prosenttia vuotuisesta liikevaihdostaan vastasuorituksena liikemerkin yksinomaisesta käyttämisestä määrätyllä alueella lukuun ottamatta liiketoiminnan 12:ta ensimmäistä kuukautta.

8. Sopimuksen, joka oli alun perin tehty kolmeksi vuodeksi mutta jota voitiin jatkaa hiljaisella päätöksellä, tekemiseksi molemmat osapuolet allekirjoittivat italiankielisen asiakirjan, jota vastaaja yleisesti käyttää tähän tarkoitukseen.

9. Kantaja avasi liikkeen, maksoi kahdeksan miljoonan Italian liiran suuruisen aloitusmaksun ja teki useita ostoja, joita hän ei maksanut. Tällä välin hän lopetti liikkeen. Myöhemmin hän nosti Landgericht München I:ssä kanteen, jossa hän vaati, että

a) vastaaja velvoitetaan korvaamaan kantajalle kahdeksan miljoonan Italian liiran suuruinen summa lisättynä 12 prosentin korolla kanteen tiedoksi saamisesta lukien (27.12.1993) ja että

b) tuomioistuin toteaa, että asianosaisten välillä 28.9.1992 tehty franchising-sopimus on pätemätön ja että tämän sopimuksen nojalla tehdyt ostosopimukset ovat myös pätemättömiä.

10. Kantajan käsitys siitä, että franchising-sopimus oli pätemätön, perustui ensinnäkin siihen, että tämä sopimus on BGB:n (Bürgerliches Gesetzbuch, Saksan siviililakikokoelma) 138 §:n vastainen, ja toiseksi siihen, että sopimuksella on vahvistettu yli kaksivuotinen sopimussuhde ilman, että olisi otettu huomioon Saksan yleisiä sopimusehtoja koskevan lain 11 §:n 12 momentin a alakohta yhdessä 6 §:n säännösten kanssa. Kantaja riitauttaa sopimuksen myös BGB:n 119 §:n nojalla sopimusta koskevan erehdyksen vuoksi sekä BGB:n 123 §:n nojalla vilpillisen menettelyn vuoksi.

11. Vastaaja on vastineessaan vaatinut kanteen hylkäämistä ja väittänyt, että Landgericht München I, jossa kanne oli nostettu, ei ole kansainvälisesti eikä paikallisesti toimivaltainen. Vastaajan mielestä asianosaisten tekemän oikeuspaikkalausekkeen (sopimuslauseke nro 12) perusteella Firenze on ainoa oikeuspaikka.

12. Vastauksena tähän oikeudenkäyntiväitteeseen kantaja on väittänyt yhteenvetona seuraavaa:

a) Landgericht München I on Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan 1 kappaleessa tarkoitettu sen paikkakunnan tuomioistuin, jossa velvoite on täytettävä;

b) Firenzen tuomioistuinten hyväksi tehty oikeuspaikkalauseke ei oikeuta poikkeamaan periaatteesta, jonka mukaan toimivalta kanteen käsittelemiseksi määräytyy, koska kanteella vaaditaan koko sopimuksen toteamista pätemättömäksi, oikeuspaikkalauseke mukaan lukien;

c) lisäksi oikeuspaikkalausekkeen soveltaminen on ristiriidassa Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen 1 kohdan ja 14 artiklan ensimmäisen kappaleen kanssa, joten oikeuspaikkalauseke olisi jätettävä ottamatta huomioon Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan kolmannen kappaleen ja 15 artiklan mukaisesti.

13. Viimeksi mainitun väitteen perusteluksi kantaja toteaa, että hän ei harjoittanut franchising-sopimuksen tekohetkellä vielä liiketoimintaa ja että häntä olisi siksi pidettävä Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisessä kappaleessa tarkoitettuna kuluttajana. Tämä ilmenee kyseisen artiklan tavoitehakuisesta tulkinnasta ottaen huomioon EY:n perustamissopimuksen tavoite varmistaa loppukuluttajien tehostettu suojelu.

14. Landgericht München I hyväksyi 19.7.1993 antamallaan tuomiolla vastaajan väitteet ja jätti näin ollen kanteen tutkimatta,

koska se katsoi olevansa kansainvälisoikeudellisesti vailla toimivaltaa.

15. Landgericht München I:n tuomiossa katsottiin siis, että franchising-sopimuksen oikeuspaikkalauseke oli pätevä ja että Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan mukaisesti Firenzen tuomioistuimet olivat toimivaltaisia.

16. Tuomiossa katsottiin, että kyseessä ei ollut kuluttajan tekemä sopimus, mikä johtaa siihen, että tässä asiassa Brysselin yleissopimuksen 13 artikla ei voi estää oikeuspaikkalausekkeen soveltamista. Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisen kappaleen sanamuodon sekä myös sen merkityksen mukaan sopimusta, jolla on tarkoitus aloittaa ammatti- tai yritystoiminta, on pidettävä sopimuksena, jota käytetään ammatti- tai yritystoiminnan tarkoituksiin.

17. Landgericht München I:n käsityksen mukaan muilla Saksan kulutusluottolain mukaisilla tuloksilla ei ole merkitystä itsenäisesti tulkittavan Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan tulkinnan kannalta. Riidanalaiselta sopimukselta puuttuvat muutkin kuluttajan tekemän sopimuksen erityisedellytykset.

18. Kantaja haki Landgericht München I:n tuomioon muutosta, minkä tutkittavaksi ottamista vastaaja puolestaan vastusti. Muutoksenhakumenettelyssä molemmat asianosaiset toistivat olennaisilta osiltaan vastakkaiset käsityksensä Saksan tuomioistuinten toimivallasta.

19. Koska muutoksenhakutuomioistuin ei ollut varma Brysselin yleissopimuksen tulkinnasta, se on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko kantajaa pidettävä Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisessä kappaleessa ja 14 artiklan ensimmäisessä kappaleessa tarkoitettuna kuluttajana, kun kanne koskee kantajan tekemää sopimusta, joka ei liity kantajan parhaillaan harjoittamaan liiketoimintaan, vaan vasta myöhemmin aloitettavaan liiketoimintaan (tässä: franchising-sopimus liiketoimintaa harjoittavan itsenäisen oikeushenkilön perustamiseksi)?

2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myönteisesti, sovelletaanko Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäistä kappaletta (irtaimen kauppa, jonka hinta on maksettava erissä) franchising-sopimukseen, jonka mukaan kantaja on velvollinen ostamaan sopimuskumppaniltaan (ilman sopimusta lainasta, joka on maksettava takaisin

erissä) useana vuotena (kolmena vuotena) liikkeen perustamiseksi ja harjoittamiseksi välttämättömiä tarvikkeita, maksamaan aloitusmaksun ja maksamaan toisesta toimintavuodesta lähtien kolmen prosentin liikevaihtoa vastaavan lisenssimaksun?

3) Onko oikeuspaikkalausekkeessa määritetty jäsenvaltion tuomioistuin Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan ensimmäisen kappaleen nojalla ainoa toimivaltainen tuomioistuin myös silloin, kun kanteessa vaaditaan muun muassa sellaisen sopimuksen toteamista mitättömäksi, johon sisältyy kyseinen oikeuspaikkalauseke, jonka sanamuoto on seuraava: 'Firenzen tuomioistuimet ovat toimivaltaisia ratkaisemaan kaikki riidat, jotka koskevat tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai muuta siihen liittyvää seikkaa,' ja tämä lauseke on erityisesti hyväksytty Italian siviililain 1341 ja 1342 §:n mukaisesti?"

Tulkinnan kohteena olevat Brysselin yleissopimuksen määräykset

20. Brysselin yleissopimuksen 4 jakson otsikkona on "Toimivalta kuluttajansuojaa koskevissa riita-asioissa".

21. Tämän jakson 13 artikla kuuluu seuraavasti:

"Kun asia koskee jonkun sellaista tarkoitusta varten tekemää sopimusta, jota ei voi pitää hänen ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa liittyvänä, jäljempänä 'kuluttaja', määräytyy tuomioistuimen toimivalta tämän jakson määräysten mukaisesti, jollei 4 artiklan ja 5 artiklan 5 kohdan määräyksistä muuta johdu, jos asia koskee:

1. irtaimen kauppaa ja hinta on suoritettava maksuerissä, tai

2. lainaa, joka on maksettava takaisin erissä, tai muuta luottoa, joka on tarkoitettu irtaimen tavaran kaupan rahoittamiseen, tai

3. muita sopimuksia, jotka tarkoittavat irtaimen tavaran tai palvelun toimittamista, jos

a) sopimusta on edeltänyt erityinen tarjous tai ilmoittelu siinä valtiossa, jossa kuluttajalla on kotipaikka, ja

b) kuluttaja on siinä valtiossa suorittanut sopimuksen tekemistä varten välttämättömät toimenpiteet.

Jos kuluttajan sopimuskumppanin kotipaikka ei ole sopimusvaltiossa, mutta hänellä on sellaisessa valtiossa sivuliike, agentuuri tai muu toimipaikka, katsotaan hänellä sivuliikkeen, agentuurin tai muun toimipaikan toiminnasta aiheutuvien riitojen osalta olevan kotipaikka tuossa valtiossa.

— —"

22. Brysselin yleissopimuksen 14 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Kuluttaja voi nostaa kanteen toista sopimuspuolta vastaan joko sen sopimusvaltion tuomioistuimissa, missä tällä on kotipaikka, tai sen sopimusvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajalla itsellään on kotipaikka.

Toinen sopimuspuoli voi nostaa kanteen kuluttajaa vastaan ainoastaan sen sopimusvaltion tuomioistuimissa, missä kuluttajalla on kotipaikka.

Tämän artiklan määräykset eivät vaikuta oikeuteen esittää vastavaatimuksia siinä tuomioistuimessa, jossa pääkanne tämän jakson määräysten mukaisesti on vireillä."

23. Brysselin yleissopimuksen 6 jaksossa, jonka otsikkona on "Tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus", olevassa 17 artiklassa määrätään seuraavaa:

"Jos asianosaiset, joista ainakin yhdellä on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, ovat sopineet, että jonkin sopimusvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava jo syntynyt riita tai tietystä oikeussuhteesta syntyvät vastaiset riidat, ovat ainoastaan tuo tuomioistuin tai tuon valtion tuomioistuimet toimivaltaisia ratkaisemaan asian. Tällainen tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus on tehtävä:

a) kirjallisesti tai, jos se on tehty suullisesti, vahvistettava kirjallisesti, tai

b) sellaisessa muodossa, joka vastaa asianosaisten välille muodostunutta käytäntöä, tai

c) kansainvälisessä kaupassa sellaista muotoa noudattaen, joka vastaa sellaista kauppatapaa, jonka asianosaiset tunsivat tai joka heidän olisi pitänyt tuntea ja joka on kyseisen tyyppisten sopimusten osapuolten kyseisellä kaupan alalla laajalti tuntema ja säännöllisesti noudattama.

Jos kummankaan tuollaisen sopimuksen tehneen asianosaisen kotipaikka ei ole missään sopimusvaltiossa, toisten sopimusvaltioiden tuomioistuimet eivät ole toimivaltaisia tutkimaan asiaa, jolleivät sopimuksen mukaan

toimivaltainen tuomioistuin tai toimivaltaiset tuomioistuimet ole katsoneet, ettei sillä tai niillä ole toimivaltaa asiassa.

— —

Tuomioistuimen toimivaltaa koskevat sopimukset tai vastaavat määräykset trustin perustamista koskevassa asiakirjassa ovat tehottomia, jos ne ovat ristiriidassa 12 tai 15 artiklan määräysten kanssa tai jos tuomioistuimet, joiden toimivalta on sopimuksella poissuljettu, ovat 16 artiklan mukaan yksinomaisesti toimivaltaisia.

Jos tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus on tehty ainoastaan toisen asianosaisen hyväksi, säilyttää tämä asianosainen oikeuden nostaa kanne jokaisessa muussa tämän yleissopimuksen mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

— —"

Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

24. Ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen osalta yhteisöjen tuomioistuimen on ratkaistava, voidaanko sellaisen henkilön, joka ei tähän mennessä ole harjoittanut kauppaa, tekemä franchising-sopimus määritellä Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitetuksi sopimukseksi, "jota ei voida pitää hänen ammattiinsa tai elinkeinotoimintaansa liittyvänä".

25. Aloitan tätä kysymystä koskevan tarkasteluni franchising-sopimusten tarkastelulla, minkä jälkeen käyn läpi yhteisöjen tuomioistuimen Brysselin yleissopimuksen 13 artiklaan liittyviä "kuluttajan tekemiä sopimuksia" koskevaa oikeuskäytäntöä; lopuksi totean, että tätä käsitettä ei voida soveltaa kyseiseen sopimustyyppiin.

i) *Franchising-sopimukset*

26. Laajalle levinneen kaupallisen käytännön mukaiset franchising-sopimukset ovat sopimuksia, joissa yritys (franchising-oikeuden antaja) antaa toiselle yritykselle (franchising-oikeuden saaja) oikeuden käyttää tavaroiden tai palvelujen markkinointijärjestelmää.

27. Franchising-oikeuden antajan toimintaa harjoittavat luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt perustavat tavallisesti franchising-verkoston tietyllä taloudellisen toiminnan alalla. Ne tarjoavat tuleville franchising-oikeuden saajille pääsyn tähän verkostoon, mikä tapahtuu allekirjoittamalla sopimus,

jossa määrätään olennaisista kahdenkeskeisen sopimuksen osista. Useimmissa tapauksissa kysymys on liittymissopimuksesta.

28. Franchising-oikeuden saaja on oikeudellisesti itsenäinen: kyseessä on itsenäinen elinkeinonharjoittaja, joka hoitaa omaa liikettään ja omia liikesuhteitaan (ostaa omilta toimittajiltaan tavaroita myydäkseen ne edelleen asiakkaille).

29. Yhteisöjen tuomioistuin on tarkastellut tällaista liiketoiminnan muotoa ja tutkinut sitä vapaan kilpailun näkökannalta asiassa Pronuptia 28.1.1986 antamassaan tuomiossa; [4] tämä asia koski epätyypillisiä jakelufranchising-sopimuksia, joiden mukaan franchising-oikeuden saaja rajoittuu myymään tavaroita franchising-oikeuden antajan tunnuksella varustetussa liikkeessä.

30. Tämän tuomion 15 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin on tarkastellut franchising-oikeuden antajan ja franchising-oikeuden saajan välisen suhteen keskeisiä tunnusmerkkejä ja samalla korostanut franchising-oikeuden saajan kaupallista luonnetta ja riippumattomuutta seuraavasti:

"Tällaisessa myyntiluvakejärjestelmässä yritys, joka on sijoittautunut markkinoille myyjänä ja kehittänyt tiettyjä kaupallisia menetelmiä, antaa *itsenäisille kauppiaille* korvausta vastaan mahdollisuuden sijoittua toisille markkinoille sen liiketunnusta ja menestyneitä menetelmiä käyttämällä. Kyseessä on pikemminkin asiantuntemuksen hyödyntäminen taloudellisesti ja ilman omaa pääomaa kuin jakelutapa. Lisäksi järjestelmä tarjoaa sellaisille *kauppiaille, joilla ei ole* tarpeellista asiantuntemusta, menetelmiä, joita ne eivät olisi saaneet käyttöönsä kuin pitkien tutkimusten jälkeen, ja tarjoaa niille hyödyn liiketunnuksen maineesta." [5]

31. Myös perustamissopimuksen 85 artiklan 3 kohdan soveltamisesta franchising-sopimusten ryhmään 30 päivänä marraskuuta 1988 annetun komission asetuksen (ETY) N:o 4087/88 [6] 1 artiklan mukaan jakelufranchising-sopimus edellyttää kahden kaupallista toimintaa harjoittavan "yrityksen", toisin sanoen kahden taloudellisen yksikön, olemassaoloa. [7]

4 — Asia 161/84, Pronuptia, tuomio 28.1.1986 (Kok. 1986, s. 353).

5 — Kursivointi tässä.

6 — EYVL L 359, s. 46.

7 — Tämän artiklan mukaan franchising tarkoittaa kaikkia teolliseen omaisuuteen liittyviä oikeuksia, kuten tavaramerkkejä, toiminimeä, liiketunnuksia, malleja, tekijänoikeuksia, tietotaitoa tai patenttia, joita käytetään tavaroiden jälleenmyymiseen tai palvelujen suorittamiseen lopullisille kuluttajille. Franchising-sopimukset määritellään sopimuksiksi, joissa yritys, franchising-oikeuden antaja, antaa toiselle yritykselle, franchising-oikeuden saajalle, välillistä tai välitöntä vastiketta vastaan luvan käyttää franchisingia tiettyjen tavaroiden ja/tai palvelujen markkinoimiseksi.

ii) *"Kuluttajan tekemää sopimusta" koskeva yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö*

32. Asiassa Shearson Lehman Hutton Inc. 19.1.1993 annetussa tuomiossa [8] on vahvistettu selvästi, minkä edellytysten täyttyessä voidaan puhua tällaisista sopimuksista ja miten kansallisten tuomioistuinten on tulkittava Brysselin yleissopimuksen 13 artiklaa.

33. Tämän tuomion mukaan on "ensin muistutettava oikeuskäytännöllä (ks. erit. asia 150/77, Bertrand, tuomio 21.6.1978, Kok. 1978, s. 1431, 14—16 ja 19 kohta ja asia C-26/91, Handte, tuomio 17.6.1992, Kok. 1992, s. I-3967, 10 kohta) vahvistetusta periaatteesta, jonka mukaan yleissopimuksen yhdenmukaisen soveltamisen varmistamiseksi kaikissa sopimusvaltioissa kaikkia siinä käytettyjä käsitteitä, joilla voi olla eri sisältö sopimusvaltioiden sisäisessä oikeudessa, on tulkittava itsenäisesti, pääasiallisesti yleissopimuksen järjestelmän ja tavoitteiden mukaisesti. Tämä koskee erityisesti yleissopimuksen 13 artiklassa ja sitä seuraavissa artikloissa käytettyä käsitettä 'kuluttaja', kun sen perusteella määritellään tuomioistuimen toimivaltaa koskevat säännöt." [9]

8 — Asia C-89/91, Shearson Lehman Hutton Inc., tuomio 19.1.1993 (Kok. 1993, s. I-139).

9 — Tuomion 13 kohta.

34. Tässä tuomiossa kuvataan toimivallan jakoa koskevien yleis- ja erityisperiaatteiden suhde seuraavasti:

— Yleissopimuksen järjestelmässä pätee sen 2 artiklan ensimmäisessä kappaleessa vahvistettu yleinen periaate, jonka mukaan toimivaltaisia ovat sen sopimusvaltion tuomioistuimet, jossa vastaajalla on kotipaikka.

— Vain poikkeuksena tästä yleisperiaatteesta yleissopimuksen II osaston 2—6 jaksossa määrätään niistä tapauksista, joissa henkilö, jonka kotipaikka on sopimusvaltiossa tai joka on sijoittautunut sinne, voidaan haastaa toisen sopimusvaltion tuomioistuimeen, eli kun asiaan sovelletaan erityistä toimivaltaa koskevaa määräystä, tai joka on haastettava toisen sopimusvaltion tuomioistuimeen, eli kun asiaan sovelletaan yksinomaista toimivaltaa koskevaa määräystä tai kun on tehty oikeuspaikkasopimus.

— Tämän vuoksi tästä yleisperiaatteesta poikkeavia toimivaltasääntöjä ei voida tulkita niin, että mennään yleissopimuksessa tarkoitettuja olettamuksia pidemmälle.

35. Tuomion 17 kohdassa todetaan, että "tällainen tulkinta koskee erityisesti yleissopi-

muksen 14 artiklan toimivaltasääntöä, jonka nojalla kyseisen sopimuksen 13 artiklassa tarkoitettu kuluttaja voi haastaa vastaajan sen sopimusvaltion tuomioistuimeen, jonka alueella kantajalla on kotipaikka. Lukuun ottamatta nimenomaisesti määrättyjä tapauksia näyttää olevan yleissopimuksen vastaista katsoa kantajan kotipaikan tuomioistuimen olevan toimivaltainen (ks. asia C-220/88, Dumez France ja Tracoba, tuomio 11.1.1990, Kok. 1990, s. I-49, 16 ja 19 kohta)".

36. Tämän lähemmän toimivaltasääntöjen tulkintaperusteiden tarkastelun jälkeen tuomiossa määritellään tarkemmin Brysselin yleissopimuksen 13 ja 14 artiklassa tarkoitettu kuluttajan käsite seuraavasti: "näiden määräysten sanamuodosta ja tarkoituksesta seuraa, että kuluttajalla tarkoitetaan vain yksityistä kuluttajaa, joka ei harjoita elinkeino- tai ammattitoimintaa (vrt. tältä osin myös em. asia Bertrand, tuomion 21 kohta ja Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä yleissopimukseen annettu asiantuntijalausunto, EYVL 1979, C 59, s. 71, 153 kohta) ja joka on tehnyt 13 artiklassa tarkoitetun sopimuksen ja on 14 artiklan mukaisesti asianosaisena riita-asiassa."

iii) Oikeuskäytännön soveltaminen franchising-sopimuksiin

37. Näiden arvioiden perusteella ei ole mahdollista katsoa, että franchising-sopimuksen osapuolia voitaisiin pitää Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitettuina "kuluttajina".

38. Kuluttajan asemaa, johon Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa viitataan, ei määritellä aikaisemmin olemassa olevan subjektiivisen tilanteen perusteella: sama luonnollinen henkilö voi olla yhdessä mielessä kuluttaja ja toisessa mielessä taloudellinen toimija. Ratkaisevia eivät siis ole oikeussubjektin henkilökohtaiset olosuhteet, vaan tämän oikeussubjektin asema tietyn sopimuksen suhteen yhdessä tämän sopimuksen soveltamisalan ja tavoitteen kanssa.

39. Kun kyseessä ovat franchising-sopimusten kaltaiset sopimukset, jotka ovat yksiselitteisesti kaupallisia ja liittyvät väistämättä sopimuspuolten elinkeinotoimintaan,[10] näiden henkilöiden sopimuksen

10 — Käsite "elinkeinotoiminta" on ymmärrettävä laajassa merkityksessä niin, että se sisältää myös liiketoiminnan. Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan englanninkielinen versio on tässä mielessä selvempi, koska siinä viitataan sopimuksiin ilmaisulla "concluded by a person for a purpose which can be regarded as being outside his *trade or profession*" (kursivointi tässä). Tämän artiklan saksankielisessä versiossa käytetään myös ilmaisua "der beruflichen oder gewerblichen Tätigkeit".

voimaantuloa edeltäneillä henkilökohtaisilla olosuhteilla ei ole merkitystä Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan vaikutusten osalta.

40. Vastoin istunnossa perusteellisemmin esitettyä kantajan käsitystä en ole sitä mieltä, että yhteisöjen tuomioistuimen ei pitäisi ottaa huomioon Brysselin yleissopimuksessa käytettyjen käsitteiden, muun muassa kuluttajan käsitteen, autonomisen tulkinnan perinteistä periaatetta tai että sen pitäisi soveltaa sitä vain lievennettynä.

41. Kuluttajan käsitteen autonominen tulkinta, jota edellä asiassa Shearson Lehman Hutton Inc. annetun tuomion nojalla tarkastelin, on mielestäni asetettava kansalliseen oikeusjärjestykseen perustuvaan tulkintaan nähden etusijalle seuraavista kahdesta syystä:

a) kansallisten oikeusjärjestysten ei tarvitse olla yhteensoveltuvia keskenään, vaan niissä voi olla tilanteen mukaan eroja: jommankumman huomioonottaminen (mikä olisi valintaperuste?) olisi vastoin oikeusvarmuuden periaatetta, joka Brysselin yleissopimuksella juuri halutaan taata;

b) jopa saman kansallisen oikeusjärjestyksen sisällä voi käydä niin, että kuluttajan käsite on erilainen sen oikeusjärjestyksen alueen mukaan, johon se liitetään.

42. Kantajan edustajan käsityksen mukaan yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi antaa etusija Saksan *Verbraucherkreditgesetz*istä [11] (kulutusluottolaki) johdetulle kansalliselle kuluttajan käsitteelle; tässä laissa annetaan kuluttajan asema henkilöille, jotka hakevat luottoa sellaisen toiminnan aloittamiseksi, jota he eivät ole aikaisemmin harjoittaneet.

43. En ole tästä samaa mieltä; tätä käsitystä vastustaa myös Saksan hallitus kirjallisissa huomautuksissaan, kun se korostaa, että tämä kansallisen lainsäätäjän toteuttama kuluttajan käsitteen laajentaminen ylitti

11 — Tämän lain analoginen soveltaminen franchising-sopimuksiin on yksi kantajan Saksan alioikeudessa esittämistä kanteen perusteista.

tietoisesti ja nimenomaisesti direktiivillä [12] vahvistetun vähimmäisstandardin, jota *Verbraucherkreditgesetz*illä oli tarkoitus kehittää, jotta kuluttajille taattaisiin yhteisön säännöstöllä säädettyä suojatasoa parempi suoja.

44. Kuten Saksan hallitus toteaa, yhteisön oikeuden mukaisen kuluttajan käsitteen ulkopuolelle jäävät kulutusluottodirektiivin [13] mukaisesti paitsi ne, jotka ovat sopimuspuolina sopimuksissa, jotka koskevat "jo aloitettua" ammatti- tai elinkeinotoimintaa (kuten *Verbraucherkreditgesetz*issä säädetään), myös ne, jotka ovat sopimuspuolina ammatti- tai elinkeinotoimintaa koskevissa sopimuksissa yleensä.

45. Lisäksi Saksan hallitus korostaa huomautuksissaan, että Saksan oikeusjärjestelmän muissa kuluttajansuojasäännöksissä käytetään suppeampaa kuluttajan käsitettä (näin esimerkiksi *Haustürwiderrufsgesetz*issä, Saksan laissa kotimyyntikaupan peruuttamisoikeudesta).

46. Kaikki tämä vain vahvistaa sitä, että Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan mukaista kuluttajan käsitettä on tulkittava autonomisesti; tätä käsitettä ei tarvitse sitoa kulloisessakin kansallisessa lainsäädännössä käytettyyn käsitteeseen.

47. Käsitystäni vastaan ei myöskään ole se, että EY:n perustamissopimukseen on lisätty uusi XI osasto [14] kuluttajansuojasta, jonka 129 a artiklassa vahvistetaan yhteisön myötävaikuttamisen tavoite "korkeatasoisen kuluttajansuojan toteuttamiseen". Toisaalta tämän määräyksen soveltamisala on rajoitettu [15], toisaalta sen 3 kohdassa sallitaan nimenomaisesti se, että jäsenvaltiot voivat pitää voimassa tai toteuttaa tiukempia suojatoimenpiteitä. Nämä käsitykset merkitsevät johdonmukaisesti sitä, että yhteisön suojatason ei tarvitse olla sama kuin yhden tai useamman jäsenvaltion.

48. Tulos on siis se, että mielestäni Brysselin yleissopimuksessa käytettyä kuluttajan käsitettä on tulkittava autonomisesti, kuten yhteisöjen tuomioistuin on tehnyt asiassa Shearson Lehman Hutton Inc. antamassaan tuomiossa, mikä edellyttää sitä, että tämä

12 — Kulutusluottoja koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 22 päivänä joulukuuta 1986 annettu neuvoston direktiivi 87/102/ETY (EYVL 1987, L 42, s. 48).

13 — Tämä on myöskin kuluttajasopimusten kohtuuttomista sopimusehdoista 5 päivänä huhtikuuta 1993 annetussa neuvoston direktiivissä 93/13/ETY (EYVL L 95, s. 29) käytetty peruste. Tämän direktiivin 2 artiklan mukaan kuluttajalla tarkoitetaan jokaista luonnollista henkilöä, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään ei harjoita ammatti- tai liiketoimintaa; sitä vastoin elinkeinonharjoittaja on luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka tämän direktiivin kattamia sopimuksia tehdessään harjoittaa joko julkisen tai yksityisen alan ammatti- tai liiketoimintaa.

14 — Lisätty Euroopan unionista tehdyn sopimuksen G artiklan 38 kohdalla.

15 — Tämä todetaan asiassa C-192/94, El Corte Inglés, 7.3.1996 annetun tuomion (Kok. 1996, s. I-1281) 19 kohdassa. Saman tuomion 20 kohdassa yhteisöjen tuomioistuin toteaa, että 129 a artiklassa ainoastaan asetetaan yhteisölle tietty tavoite ja annetaan tämän toteuttamista koskeva toimivalta eikä "siinä määrätä jäsenvaltioita tai yksityisiä koskevista velvoitteista".

käsite rajoitetaan yksityisiin kuluttajiin, jotka eivät ole osapuolina sopimuksissa, jotka koskevat ammatti- tai elinkeinotoimintaa.

49. Franchising-oikeuden saajilta voi tietysti puuttua aikaisempi kaupallinen kokemus, mutta franchising-sopimuksen kohdetta ei tämän vuoksi voida luokitella toiminnaksi, jota ei voida pitää ammatti- tai elinkeinotoimintana. Juuri kyseessä oleva toiminta on se tekijä, joka Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa otetaan huomioon tuomioistuinten toimivaltaa koskevan erityisjärjestelmän luomiseksi tiettyjen sopimusten osalta; sitä vastoin oikeussubjektin aikaisempia henkilökohtaisia olosuhteita ei oteta huomioon.

50. Yleissopimuksen 13 artiklan sanamuodon perusteella ei siis voida venyttää sen soveltamisalaa niin laajalle, että sitä sovelletaan sisällöstä tai tavoitteesta riippumatta kaikkiin sopimuksiin, joissa taloudellisesti heikompi osapuoli on sopimussuhteessa objektiivisesti tai olosuhteiden perusteella vahvemman osapuolen kanssa.

51. Sopimuspuolten välillä ei tavallisesti ole aikaisempaa tasapainoa liikesuhteissa; tämän vuoksi tällaisiin yrittäjien tekemiin sopimuksiin, vakio- ja liittymissopimukset mukaan lukien, ei tavallisesti sovelleta 13 artiklan erityissäänteleyä. Tämän määräyksen perustana tosin on sopimussuhteen heikomman osapuolen suojelu, mutta sen soveltamisala rajoittuu sopimuksiin, joissa henkilö toimii sellaisen tavoitteen saavuttamiseksi, jota ei voida lukea hänen ammatti- tai elinkeinotoimintaansa, toisin sanoen hän toimii "yksityisenä kuluttajana, joka ei harjoita ammatti- tai elinkeinotoimintaa".

52. Toisin sanoen toisen sopimuspuolen pelkkää heikompaa asemaa sopimuksessa, joka tehdään ammatti- tai elinkeinotoiminnan harjoittamiseksi tai tällaisen toiminnan yhteydessä, kuten on franchising-sopimusten osalta, ei voida pitää Brysselin yleissopimuksen kannalta tapauksena, joka vaatii erityistä suojaa toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämisen suhteen.

53. Tämän vuoksi olen sitä mieltä, että yhteisöjen tuomioistuimen on todettava vastauksessaan ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen, että Brysselin yleissopimuksen 13 artiklaa ei voida soveltaa tässä asiassa käsiteltävänä olevan kaltaiseen sopimukseen.

Toinen ennakkoratkaisukysymys

54. Kansallinen tuomioistuin esittää toisen kysymyksen vain sitä tapausta varten, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa myönteisesti ensimmäiseen kysymykseen Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan soveltamisesta tässä

asiassa käsiteltävänä olevan kaltaiseen sopimukseen. Ehdottamani vastaus huomioon ottaen mielestäni ei ole tarpeen vastata toiseen kysymykseen.

55. Päinvastaisessa tapauksessa, toisin sanoen jos yhteisöjen tuomioistuin katsoo, että Brysselin yleissopimuksen 13 artiklaa voidaan soveltaa, sen on vastattava toiseen kysymykseen, jonka Oberlandesgericht München esittää irtaimen esineen osamaksukauppaa koskevan 13 artiklan ensimmäisen kappaleen tulkinnasta.

56. Kansallinen tuomioistuin haluaa konkreettisesti vastauksen siihen, koskeeko ilmaisu "irtaimen kauppaa ja hinta on suoritettava maksuerissä" franchising-sopimusta, jonka perusteella osapuoli sitoutuu kolmen vuoden ajan ostamaan liikkeen avaamista ja harjoittamista varten tavaran franchising-oikeuden antajalta ilman, että on sovittu näiden tavaroiden maksamisesta osamaksulla. Franchising-oikeuden saajan ainoana velvollisuutena tältä osin on aloitusmaksun maksaminen ja kolmea prosenttia liikevaihdosta vastaavan lisenssimaksun maksaminen toisesta toimintavuodesta lähtien.

57. Toisen ennakkoratkaisukysymyksen merkitys on siinä, että sen lisäksi, että Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa edellytetään, että sopimus on tehty muuta kuin ammatti- tai elinkeinotoimintaa varten, siinä edellytetään myös, että se kuuluu johonkin ensimmäisessä kappaleessa luetelluista kolmesta ryhmästä. Ensimmäinen näistä ryhmistä koskee "irtaimen kauppaa ja hinta on suoritettava maksuerissä".

58. Mielestäni myös tähän kysymykseen on vastattava kielteisesti. Irtainten esineiden osamaksukauppaa koskevia sopimuksia ei saada sekoittaa niihin muihin sopimuksiin, jotka täyttävät täysin erilaisen oikeudellisen tunnusmerkistön kuin osamaksukauppaa koskevan, vaikka niiden kohteena ovatkin ajallisesti toisiaan seuraavat velvoitteet.

59. Nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ennakkoratkaisukysymyksen esittänyt tuomioistuin korostaa itse, että osamaksukauppaa koskeva sääntely ei sovellu tavaroiden ostamiseen kolmen vuoden ajan franchising-oikeuden antajalta, johon franchising-oikeuden saaja sitoutuu: tavaroiden maksamisesta toisiaan seuraavissa erissä ja ennakolta sovittuina päivinä ei ole sovittu.

60. Se seikka, että sopimuksessa sovitaan toisen tai kummankin osapuolen toisiaan seuraavia velvoitteita koskevasta sääntelystä, ei tee tästä sopimuksesta ilman muuta sopimusta, joka koskee "irtaimen kauppaa ja hinta on suoritettava maksuerissä".

61. Franchising-oikeuden saajan sopimuksen perusteella toteuttamat tavaroiden säännöllisesti toistuvat hankinnat ovat konkreettinen seuraus tai johdettu vaikutus alkuperäisestä sopimuksesta, joka ei sellaisenaan ole Brysselin yleissopimuksen 13 artiklassa tarkoitetun sopimuksen kanssa samankaltainen.

62. Tähän säännöllisesti toistuvaan hankintaan eivät muuten nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa päde edes osamaksukauppaa koskevat määräykset.

63. Vielä vähemmän voidaan katsoa, että kyseessä olisi osamaksukauppa sen vuoksi, että franchising-oikeuden saajan on säännöllisin väliajoin maksettava kolmea prosenttia vuotuisesta liikevaihdostaan vastaava summa vastasuorituksena franchising-oikeuden antajan liiketunnuksen käyttämisestä. On selvää, että tällaisessa tapauksessa ei ole olemassa kahdenkeskistä sopimusta irtainten esineiden ostamisesta osamaksulla tai käteismaksulla.

64. Jos toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi mielestäni vastata siihen kielteisesti.

Kolmas ennakkoratkaisukysymys

65. Kolmas ennakkoratkaisukysymys on laajempi. Kansallinen tuomioistuin haluaa sen avulla tietää, onko osapuolten sopimassa oikeuspaikkalausekkeessa [16] määritetty "ainoa toimivaltainen tuomioistuin" Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan ensimmäisen kappaleen mukaan toimivaltainen ratkaisemaan myös sellaisen riidan, joka koskee oikeuspaikkalausekkeen sisältävän sopimuksen pätemättömyyden toteamista.

66. Tältä osin korostan ensin kahta seikkaa, jotka ovat mielestäni tärkeitä:

a) on kiistatonta, että nyt käsiteltävänä olevaan sopimukseen sisältyvä oikeuspaikkalauseke on Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan mukaisten muotovaatimusten mukainen [17];

16 — Tämä alaviite koskee espanjan kielessä oikeuspaikkalausekkeen käsitteestä käytettyjä eri ilmaisuja, jotka kaikki merkitsevät ratkaisuehdotuksen laatijan mukaan samaa ilmiötä, eli osapuolten tahdonilmaisua siitä, että ne päättävät saattaa oikeudelliset erimielisyytensä tietyn tuomioistuimen ratkaistavaksi niissä asioissa, joita alueellinen tuomioistuin ei voi ratkaista.

17 — On myöskin kiistatonta, että se on muodollisesti Italian lainsäädännön mukainen, koska kyseessä on sopimusmääräys, joka on hyväksytty erillisesti Italian siviililakikokoelman 1341 ja 1342 §:n mukaisesti. Tässä ei siis missään tapauksessa ole kysymys Italian tai Saksan kansallisten säännösten soveltamisesta vaan sen tutkimisesta, onko lauseke Brysselin yleissopimuksen määräysten mukainen.

b) lauseke on muotoiltu mahdollisimman yleisellä tavalla, koska se koskee "tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai muuta siihen liittyvää seikkaa", jolloin juuri Firenzen tuomioistuimet ovat toimivaltaisia ratkaisemaan riidat.

67. Mielestäni nyt kyseessä olevan kaltaista oikeuspaikkalauseketta, joka on Brysselin yleissopimuksen mukaisesti muodollisesti pätevä ja jonka sopimuspuolet ovat hyväksyneet sopimuksen mihin tahansa kohtaan liittyvien kaikenlaisten vastaisuudessa ilmenevien riitaisuuksien ratkaisemiseksi, voidaan soveltaa mahdollisesti syntyviin riitoihin mukaan lukien oikeuspaikkalausekkeen sisältävän sopimuksen pätevyyttä koskevat riidat.

68. Yhteisöjen tuomioistuin on käsitellyt samanlaisia ongelmia asiassa Effer 4.3.1982 antamassaan tuomiossa [18], joka koski Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan silloista soveltamisalaa. Tässä asiassa nousi esiin kysymys siitä, onko sen paikkakunnan, jossa velvoite on täytettävä, tuomioistuin silloinkin toimivaltainen, jos sopimuspuolten välillä on riitaa sopimuksen syntymisestä sellaisenaan taikka sen tekemistä koskevista edellytyksistä.

69. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että kansallisen tuomioistuimen toimivalta ratkaista sopimusta koskevat kysymykset sisältää toimivallan arvioida, ovatko sopimuksen perustana olevat seikat olemassa, koska tällainen arviointi on välttämätöntä, jotta tuomioistuin voisi päättää, onko se Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan nojalla toimivaltainen.

70. Tätä päätelmää vahvistettiin arvioimalla päinvastaisesta ratkaisusta oikeusvarmuuden kannalta [19] aiheutuvia kielteisiä seurauksia. Brysselin yleissopimuksen määräysten tehokkuus voitaisiin kyseenalaistaa, jos myönnettäisiin, että kyseisten määräysten soveltamisen estämiseksi riittää sopimuspuolen väite siitä, että sopimusta ei ole tehty.

71. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut, Brysselin yleissopimuksen tavoitteen ja hengen mukaisesti sen määräyksiä on tulkittava ennemminkin niin, että tuomioistuin, jonka on ratkaistava sopimusta koskeva riita, voi tutkia sen toimivallan olennaiset edellytykset myös viran puolesta ja arvioida sopimuspuolten esittämien seikkojen nojalla, onko sopimus olemassa vai ei.

18 — Asia 38/81, Effer, tuomio 4.3.1982 (Kok. 1982, s. 825).

19 — Toimivaltaisen tuomioistuimen vahvistamisen avulla varmasti tai todennäköisesti toteutuvan oikeusvarmuuden takaaminen on juuri Brysselin yleissopimuksen tavoite. Yleissopimuksen tavoitteena on pyritään "yhdenmukaistaa sopimusvaltioiden tuomioistuinten toimivaltasääntöjä välttämällä mahdollisuuksien mukaan sellaista tilannetta, jossa samasta oikeussuhteesta johtuu useita toimivaltaperusteita, sekä vahvistaa yhteisön alueelle sijoittautuneiden henkilöiden oikeussuojaa mahdollistamalla sen, että kantaja voi helposti tietää, missä tuomioistuimessa hän voi kanteen nostaa, ja sen, että vastaaja voi kohtuullisesti ennakoida, missä tuomioistuimessa kanne häntä vastaan voidaan nostaa" (asia C-125/92, Mulox IBC, tuomio 13.7.1993, Kok. 1993, s. I-4075).

72. Samat perustelut pätevät vastaavasti nyt käsiteltävänä olevaan asiaan, jossa riidan kohteena on sopimuksen pätevyys eikä sen olemassaolo. Tämän ja edellä mainitun asian Effer välinen ero on siinä, että alueellinen toimivalta määritettiin aikoinaan oikeudellisen kriteerin (velvoitteen täytäntöönpanon paikkakunta) eikä oikeuspaikkalausekkeen perusteella. Silloin käytettyä oikeudellista perustelua voidaan kuitenkin mielestäni soveltaa kumpaankin tapaukseen.

73. Samaan tulokseen voidaan päätyä tarkastelemalla Brysselin yleissopimuksen 17 artiklassa tarkoitettujen oikeuspaikkalausekkeiden oikeudellista luonnetta. Mielestäni niiden on katsottava olevan tietyssä määrin itsenäisiä suhteessa siihen sopimukseen, johon ne sisältyvät.

74. Tämän kysymyksen osalta mielipiteet jakautuvat kuitenkin oikeuskirjallisuudessa [20] eikä asiasta ole vielä päästy yksimielisyyteen. Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan osalta olen kuitenkin sitä mieltä, että yhteisöjen tuomioistuimen pitäisi tehdä asiassa Effer antamansa tuomion kanssa samansuuntainen ratkaisu, jolla on edullisimmat vaikutukset oikeusvarmuuden kannalta ja jolla konkreettisesti tunnustetaan oikeuspaikkalausekkeessa sovitun tuomioistuimen toimivalta (luonnollisesti sillä edellytyksellä, että tässä lausekkeessa otetaan huomioon Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan edellytykset) myös silloin, kun sen sopimuksen, johon lauseke sisältyy, väitetään olevan pätemätön.

75. Tätä ratkaisua voidaan perustella useilla perusteilla. Ensinnäkään oikeuspaikkalausekkeet eivät seuraa sopimuksen perustana olevia taloudellisia ja oikeudellisia tekijöitä eikä näiden sopimusten "syy" ole sama kuin oikeuspaikkalausekkeiden, joiden tavoite on vain prosessuaalinen (päätös antaa mahdolliset tulevat riidat tietyn tuomioistuimen ratkaistavaksi). Sopimuksen aineellista puolta koskevat pätemättömyyssyyt eivät siksi saisi vaikuttaa oikeuspaikkalausekkeeseen.

76. Toiseksi voidaan todeta, että jos sopimuspuoli väittää, että sopimuksen osalta on erimielisyyksiä, esimerkiksi sopimuksen kohteen olennaista edellytystä koskeva erehdys, josta seuraa molemminpuolisten sopimusvelvoitteiden pätemättömyys, tämä ei välttämättä vaikuta oikeuspaikkalausekkeeseen, koska erehdys ei ulotu toimivaltaisen tuomioistuimen nimenomaiseen valintaan. Sama seuraa väistämättä, jos sopimuksen pätemättömyyteen liittyvät väitteet koskevat sen yhteensoveltuvuutta tai yhteensoveltumattomuutta tietyn kansallisen oikeusjärjestyksen aineellisten säännösten kanssa.

77. Kolmanneksi on todettava, että jos myönnettäisiin, että muu kuin sopimuspuolten oikeuspaikkalausekkeessa sopima tuo-

20 — Ks. tältä osin uusin kirjallisuus, Blanchin, C., *L'autonomie de la clause compromissoire: un modèle pour la clause attributive de juridiction?*, Paris 1995, ja Rodríguez Benot, A., *Los acuerdos atributivos de competencia judicial internacional en Derecho comunitario europeo*, Madrid 1994.

mioistuin voisi ratkaista sopimuksen pätevyyden yleisesti, tämä johtaisi yllättäviin käytännön seurauksiin. Jos tämä tuomioistuin katsoisi esimerkiksi, että sopimus on yleisesti pätevä, sen täytyisi välittömästi kieltää oma toimivaltansa sopimuspuolten sopiman tuomioistuimen hyväksi, joka on yksinomaan toimivaltainen ratkaisemaan kyseiset riidat. Ei voitane kiistää viimeksi mainitun tuomioistuimen toimivaltaa todeta puolestaan vastoin ensin mainitun tuomioistuimen päätöstä, että sopimus tai jokin sen olennaisista lausekkeista on pätemätön.

78. Esittämästäni kannasta on myös se hyöty, että näin vältetään riita-asioiden päällekkäisyydet ja tuomioistuimen toimivaltaa koskevan järjestelmän kiertäminen, mikä on Brysselin yleissopimuksen lähtökohta. Kukin sopimuspuoli voisi muuttaa toimivaltaperusteita väittämällä, että sopimus, johon oikeuspaikkalauseke kuuluu, on pätemätön, ja näin ollen tehdä 17 artiklasta tehottoman. Tämä on epäilemättä ristiriidassa toimivaltaisen tuomioistuimen vahvistamisen varmuutta ja ennustettavuutta koskevan tavoitteen kanssa.

79. Tässä kohdassa on todettava, että kumpikaan tämän riita-asian asianosaisista ei ole kyseenalaistanut oikeuspaikkalausekkeen pätevyyttä sellaisenaan aineellisten syiden [21] taikka muotoseikkojen perusteella. Kantaja väittää vain, että franchising-sopimus on yleisesti pätemätön Saksan aineelliseen oikeuteen liittyvistä syistä (väitetty BGB:n säännösten ja yleisiä sopimusehtoja koskevan Saksan lain rikkominen) [22].

80. Vastaus näihin väitteisiin, toisin sanoen franchising-sopimuksen pätevyyden arviointi, riippuu tämän sopimuksen perusteella sovellettavasta aineellisesta oikeudesta. Olen kuitenkin sitä mieltä, että juuri sopimuspuolten ennalta sopiman tuomioistuimen on oltava tämän pätevyyden ratkaiseva toimivaltainen tuomioistuin, koska molemmat sopimuspuolet ovat muotoilleet oikeuspaikkalausekkeen näin yleisin sanamuodoin.

81. Sopimuspaikkalausekkeessa ilmaistu sopimuspuolten tahto on nimittäin yksiselitteinen: kaikki sopimusta koskevat riidat (joihin kuuluvat myös sen pätevyyttä koskevat riidat) kuuluvat Firenzen tuomioistuinten toimivaltaan.

21 — Voi olla, että tietyssä kansallisessa oikeusjärjestyksessä oikeuspaikkalausekkeilla on tietyt aineelliset edellytykset. On kiistanalaista, ovatko tällaiset säännökset Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan määräysten mukaisia. Muotoedellytysten osalta on ilmeistä, että tämä artikla on ainoa sallittu viitekohta.

22 — Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 10 kohta.

82. On väistämätöntä, että yhteisöjen tuomioistuimen vastaus ei saa rajoittua Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan abstraktiin tulkintaan, joka ei liity ennakkoratkaisupyynnön perustana olevaan riita-asiaan. Ilman että yhteisöjen tuomioistuin ottaisi itselleen kansallisen tuomioistuimen tehtävän tulkita tämän riita-asian asianosaisten tekemää sopimusta, yhteisöjen tuomioistuimen asianmukainen vastaus ennakkoratkaisupyyntöä koskevassa menettelyssä edellyttää oikeuspaikkalausekkeen sisällön tarkastelemista, jotta yhteisöjen tuomioistuin voisi antaa kansalliselle tuomioistuimelle sen pyytämän Brysselin yleissopimusta koskevan tulkintaratkaisun oikeuspaikkalausekkeen tunnusmerkit huomioon ottaen.

Ratkaisuehdotus

83. Ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Oberlandesgericht Münchenin tässä asiassa esittämiin kysymyksiin seuraavasti:

1) Lähiaikoina avattavaa liikettä koskevan franchising-sopimuksen osapuolia ei voida pitää Brysselin yleissopimuksen 13 artiklan ensimmäisessä kappaleessa ja 14 artiklan ensimmäisessä kappaleessa tarkoitettuina kuluttajina.

2) Tuomioistuin, joka oikeuspaikkalausekkeen nojalla on toimivaltainen ratkaisemaan "kaikki riidat, jotka koskevat tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai muuta siihen liittyvää seikkaa", on Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan ensimmäisen kappaleen ensimmäisen lauseen nojalla yksinään toimivaltainen myös silloin, kun kanteen kohteena on muun muassa kyseisen lausekkeen sisältävän sopimuksen pätemättömyyden toteaminen.